

Kulturális-közéleti havilap, harminckilencedik évfolyam

2012 december Ról-ról

Csengery Kristóf: Szerepjátékok (Mission. CD. Válogatás Agostino Steffani műveiből, előadja Cecilia Bartoli, kíséri az I Barocchisti, vezényel Diego Fasolis. Decca, 2012.)

Lexikonok, Ki kicsodák, ha énekesről írnak, rendszerint akkurátusan körülhatárolják a tevékenység körét, tájékoztatva az olvasót arról, hogy opera-, hangverseny- vagy dalénekesről van szó, netán olyan művészről, aki e három műfaj közül kettő, esetleg mindhárom területén jeleskedik. Kevesen akadnak, akik kizárólag színpadon énekel, és szintén kevesen, akik szigorúan a pódiumra korlátozzák fellépéseiket. A többség, ha teheti, igyekszik tehetségét minden lehetséges műfajban kipróbálni. Ilyen korunk komolyzenei megasztárja, a felnőtt énekesként éppen negyedszázados karrierre visszatekintő (gyermekkorában a Tosca Pásztorfiújaként már kilencévesen színpadon szereplő) koloratúr-mezzo, Cecilia Bartoli (1966), aki operaprodukciók sokaságában excellál, de ugyanilyen fontosak hangversenyei is. Persze kapocs is van a kétféle tevékenység között: a színpadi művész legfőbb ambíciója az azonosulás – az utóbbi években Bartoli hanglemezeinek is kialakult egy olyan vonulata, amelyben nagy súlyt helyez erre az igényre.

2007-ben megjelent albuma, a *Maria* a 19. század egyik nagy énekesnő-idolja, a kalandos életű és tragikusan korai halállal halt Maria Malibran alakjának állít emléket. Bartoli az ő bőrébe bújik azáltal, hogy repertoárjának legfontosabb darabjaiból formál hangzó antológiát. 2009-ben napvilágot látott lemeze, a *Sacrificium* ismét az azonosulás érzékletes példája. Ezúttal azonban nem egy meghatározott személy, hanem egy népes *csoport*, a 18. századi kasztráltak művészete szolgál inspirációval. Bartoli Farinelli, Caffarelli és Senesino (Sven Delblanc pompás kisregényében érzékletesen ábrázolt) kor- és sorstársainak ékítményekben bővelkedő, virtuóz repertoárját fedezi fel. A szó szoros értelmében felfedezi, hiszen a lemez 12 száma közül 11 *world premiere recording* gyanánt került a korongra. A legutóbbi „dobás” pedig ismét egy parádés szerepjáték, ezúttal azonban nem előadóművész, nem is csoport adja a mintát, hanem egy izgalmas és elfeledett alkotó: a zeneszerző Agostino Steffani (1654–1728). *Mission* című nemrég piacra dobott (s a Mariához hasonlóan információgazdag és testes könyvecskébe bújtatott) CD-jén Cecilia kizárólag a barokk mester műveire összpontosít, a több mint 80 perces játékidőben 25 Steffani-szerzeménnyel ismertetve meg a lemezzvásárlót – a 25-ből ezúttal 17 minősül első lemezfelvételnek...

A szerepjátékot, a CD műfajára rációfólón színpadias átlényegülést már a borító és a *booklet* fotóanyaga is hangsúlyozza, nyomatékosítva egyúttal az előző lemez, a *Sacrificium* koncepciójának tudatos folytatását is: ott Bartoli fejét antik férfi-szobortorzókra montírozták, a

kasztrált-lét szexuális ambivalenciájának mintájára jellegzetes „kétnemű lényt” hozva így létre, s jelezve, hogy a modern kor énekeese teljes szolidaritást vállal a múlt zenéjének áldozataival. Most a képeken a kopaszparókát hordó Bartoli ismét férfiként, fekete reverendában jelenik meg, mintegy vizuálisan is „alakítva” az egyházi méltóságként, diplomataként és zeneszerzőként egyaránt tevékenykedő Steffanit, akinek zenéjét a CD-n hangjával idézi meg. Lehet az effajta illusztrációktól idegenkedni (e sorok írója idegenkedik tőlük), lehet a férfiként és papként elénk toppanó Bartoli fotóit az újabb „nagy durranás” szolgálatában álló marketingfogásként értékelni (e sorok írója így értékeli őket). Az azonban nyilvánvaló, hogy a kiadvány külalakja (miként már a *Sacrificiumé* is) érzékletesen jelzi nemcsak az azonosulás intenzív igényét, hanem a nemi azonosságtudattal való játék iránti vonzalmat is (amely, tegyük hozzá, Bartoli hangfajában: a nadrágszerepeket is garmadával befogadó mezzoszoprán fekvésben évszázadok óta élő hagyomány).

Ki volt Agostino Steffani? Az izgalmas barokk kor, a kalandorokat bőven termő 17–18. század mércéjével mérve talán szolid életű férfiú (legalábbis nem olyan regényes pályát befutó, mint, mondjuk, Giacomo Casanova vagy Lorenzo da Ponte), a mi 21. századi szemüvegünkkel nézve azonban nagyon is különleges személyiség. Az északolasz Castelfranco Venetóban születik a 17. század közepén, és szép hangja révén már kisfiúként templomi kórusénekes (Basilica del Santo, Padova). Tizenhárom éves korában felfigyel rá Ignaz von Tattenbach gróf – az ő anyagi támogatásával utazhat Steffani Münchenbe, ahol képzését Ferdinánd bajor választófejedelem költségén fejezi be. Olasz létére pályája ettől kezdve (egy 1673-ban lebonyolított római tanulmányút ellenére) főként német városokhoz (München, Hannover, Düsseldorf) kapcsolódik. Újabb ellentmondás: bár pappá szentelik, komponistaként képtelen lemondani a számára oly kedves világi műfajokról, elsősorban az operáról, amely zeneszerzői tevékenységének legfontosabb területe. Tovább ír tehát, kompozícióit bemutatják – a szerző kilétét azonban álnév takarja. 1692-től diplomataként is aktív, e téren végzett munkáját a pápa oly nagyra értékeli, hogy püspökké szenteli, és jelentős feladatokat bíz rá az egyházi diplomácia terén. Zeneszerző, politikus, követ, a főrangúak világában otthonosan mozgó, államügyekben intézkedő és államtitkokba beavatott muzsikusz – mindeközben pedig az olasz barokk egyik „hiányzó láncszeme”: összekötő kapocs Monteverdi, Carissimi, Cavalli, illetve Vivaldi, Bach és Händel között – ahogyan Bartoli jellemzi Steffanit a CD-hez készült promóciós videóban.

Mivel a lemezek nemcsak az a feladata, hogy Bartolit a *voce* és a virtuóz technika újbóli megcsillogtatásának lehetőségéhez juttassa, hanem (legyünk jóhiszeműek) az is, hogy ízelítőt adjon egy hosszú ideje Csipkerózsika-álmot alvó zeneszerzői életműből, nagyon nem közömbös, hogyan történik a válogatás, mi kerül a CD műsorára. Bartoli e tekintetben is példamutató munkát végzett. Elkerülte a legfőbb buktatót, és nem „kattant rá” a virtuóz koloratúr-áriákra. Ha ezek túlsúlyba kerülnek, csodálhatjuk a technika frissességét, az apró ritmusértékekben lejegyzett, fürge figurációk és passzázsok emberi hangot meghazudtoló s leginkább hangszeres teljesítményre emlékeztető tökéletességét – idővel fárasztó lesz az összhatás. A nagy zeneszerzők is tudták: a vokális virtuozitást mértékkel kell adagolni. Nemcsak azért, mert a könnyen elfáradó énekest kímélni kell – kímélni kell a hallgatót is. Örömmel tapasztaljuk, hogy Bartoli Steffani-válogatásában, noha a forrás mindvégig a szerző operatermése, sokféle műfaj és megszólalásmód kapott helyet.

Van itt, mint jeleztük, virtuóz attrakció bőven, de jelen van ezenkívül a líra derűs és borús arca, van induló, tánckarakter, kórus, lamento, finom *scherzando*-tétel, gazdag hangzású kórusháttérrel kísért szólóária. Sőt hogy meglegyen a „fináléhatás”, a záró szám olyan kórus, amelyben Bartoli nem is énekel (ez az egyetlen ilyen tétel a CD-n). Van továbbá egy különleges „önaltató”: Sabina áriája az *Alarico il Baltha II.* felvonásából, amelyben Sabina valójában szerelmesét igyekszik énekével álomba ringatni, saját dalolásától azonban, sűrű ásításoktól

kísérve, ő maga szenderedik el, egy félbehagyott dallam kellős közepén. És van – bizony van! – duett is, szám szerint négy darab (nem véletlenül, hiszen a zenetudományi értékelés úgy tartja, Steffani egyik legsajátabb műfaja, amelyben kiemelkedőt alkotott, éppen a vokális duett volt), egymástól kellemes távolságban elszórva. Bartoli énekes társául nem kisebb sztár szegődik, mint korunk egyik legfelkapottabb kontratenorja. A Bartolinál 12 esztendővel fiatalabb, francia Philippe Jaroussky extravagáns személyisége, éneklésmódjának delikát érzékisége jól egészíti ki az énekesnő hangjából áradó, „direktebb” szenvedélyt és energiát.

És hogyan énekel Bartoli? Kritikus, ne ámítsd magad, úgysem tudsz már újat mondani róla! Valóban nem. Bartoliról már mindent leírtak (leírtunk), az egyedülálló vokális teljesítményt méltató korábbi szuperlatívuszokhoz az ismétlés veszélye nélkül nemigen lehet továbbit hozzátenni. Ezúttal is megcsodálhatjuk a hang kivételes terjedelmét: a diadalmas magasságokat és sötét mélységeket. Újfent elkápráztat a nagy íveket egybefoglaló légzéstechnika tökéletessége, a gyors figurációk pontos rajzolatát minuciózusan követő, soha semmit el nem nagyoló intonáció, a skálák, trillák, futamok, szekvenciák hangszert megszégyenítő tökéletessége. Amit feltétlenül le kell szögezni (noha már ezt is megfogalmazták Bartolival kapcsolatban), az a jelenség lényege. Bartoli most is bizonyítja: őt nem az emeli a többi koloratúrcsillag fölé, hogy a virtuóz darabokat még náluk is jobban, szebben, tökéletesebben, mutatósabban adja elő, hanem az, hogy képes a virtuóz éneklés imázsát átlényegíteni s egy magasabb értelmezési szférába emelni. Nála megértjük: a koloratúra nem önmagáért való. Ha önmagáért van, akkor nem érdekes – csak vokális bűvészműtárgy. Akkor izgalmas, akkor értékes, ha tartalmat hordoz, ha érzelmet, indulatot – kedvet, örömet, diadalt, dühöt, elkeseredést, szenvedélyt – közvetít. Bartoli *ebben* egyedülálló: a vokális díszítőelemek életenergiákkal, lelki tartalmakkal való feltöltésében. Azzal válik a műfaj királynőjévé, hogy a műfajt megszokott és félreértett önmaga fölé, lehetőségeinek optimumáig emeli. Bartolinál a koloratúra emberi minőség.

A teljes kép kedvéért befejezésül tegyük hozzá az eddigiekhez: a már említett marketingfogások terén azért e lemez esetében kissé mintha elvetették volna a sulykot. A Bartolit kopaszparókában, papként ábrázoló fényképek mellé kapunk a kísérőszövegben olyan passzusokat, amelyek kissé a bulvárlapok módján tárgyalják, hogy Steffani kém is volt, majd felteszik a kérdést: vajon nem volt-e kasztrált? Bizonyíték nincs sem arra, hogy az volt, sem arra, hogy nem, ám a lehetőség pusztá felvetése máris fokozza a szenzációt. (Sőt talán még jobb is, hogy a kérdés nyitva marad.) Ugyanezért látjuk a *booklet* végén Bartolit kettesben lefényképezve Donna Leon (1942) amerikai születésű, Velencében élő bestseller krimiíróval (az operaműfaj és a barokk kor szerelmesével), akit állítólag az ünnepelt mezzo személyesen ismertetett meg Steffani életével, s aki *The Jewels of Paradise* címmel egy új ponyvát is írt a zeneszerző regényes pályafutása alapján. A lemez ezt is reklámozza – pontosabban a reklámozás *hin und zurück* működik: a CD hírverést csinál a könyvnek, a könyv hírverést csinál a CD-nek. Hát, nem tudom... Lehet, hogy csak én vagyok túlságosan puritán, de ezt olvasva megfogalmazódott bennem a kérdés: valóban szüksége van erre Cecilia Bartolinak?

Mission. CD. Válogatás Agostino Steffani műveiből, előadja Cecilia Bartoli, kíséri az I Barocchisti, vezényel Diego Fasolis. Decca, 2012.

Tetszik

Legyél az első az ismerőseid közül, akinek ez tetszik.

Kapcsolódó írások:

1. **Csengery Kristóf: Herélt nő Pesten (Sacrificium. Cecilia Bartoli és az Il Giardino Armonico koncertje, vezényelt Giovanni Antonini. Művészetek Palotája, 2011. október 11.)** Aki dudás akar lenni, pokolra kell annak menni. – Régi...
2. **Fáy Miklós: Cecilia, ti amo (Cecilia Bartoli hangversenye, 2006. január 30., Bécs, Musikvereinsaal. Közreműködött a Kammerorchester Basel, hangversenymester Julia Schröder.)** Fáy Miklós Cecilia, ti amo Próbálok nagyon fegyelmezett maradni,...
3. **Csengery Kristóf: Nem mind arany, ami fénylik (David Garrett: Legacy. CD és DVD. Decca, 2012.)** Tudja az olvasó, ki volt Franz Clement (1780–1842)? Elszántabb zenerajongók...
4. **Csengery Kristóf: Mindkettő – és egyik sem (Puccini: Tosca. A New York-i Metropolitan 1978-as és a Zürichi Operaház 2009-es előadásának felvétele, rendezte Tito Gobbi és Robert Carsen, vezényel James Conlon és Paolo Carignani. 2 DVD, Decca 2010.)** Két Tosca-DVD egyszerre, ugyanattól a cégtől.
Elgondolkodhatunk: marketing-melléfogás vagy kiadáspolitikai...
5. **Csengery Kristóf: Északi fény (Jean Sibelius: Szimfóniák és szimfonikus költemények. Erato, 4 CD, 2012. City of Birmingham Symphony Orchestra, vezényel Sakari Oramo.)** Budapesti koncerttermekben nincs hagyománya az északi repertoár ápolásának. Olykor elhangzik...

Cimkék: **Csengery Kristóf**